

УДК 347.965:396

Н. В. Аніщук

ФЕМІНІЗАЦІЯ АДВОКАТУРИ: ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ

Актуальність обраної теми полягає у тому, що на початку нового тисячоліття відзначається фемінізація юридичної професії, зокрема адвокатури, що відбувається в руслі інших змін, які спостерігаються й в інших сферах від медицини до військової служби. В сучасному світі участь в судовому процесі жінки як адвоката нікого вже не здивує. Між тим жінкам знадобилося багато століть для того, щоб отримати рівноправ'я з чоловіками, що відкрило їм перспективу реалізовувати себе в різних сферах життєдіяльності суспільства, зокрема в юридичній діяльності, в якій професія адвоката посідає важливе місце. Сьогодні роботодавці, партнери та клієнти обирають юриста уже не за статевою ознакою, а виходячи з професійних вмінь, навичок та попередніх досягнень. Сучасна юриспруденція ламає всі гендерні стереотипи. Пов'язано це із процесом емансипації жінок, яка охопила всі сфери життєдіяльності суспільства.

Актуальність обраної теми значною мірою обумовлена і ступенем розробки проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, дає підставу стверджувати, що на сьогодні у вітчизняній юридичній науці поки що бракує фундаментальних розробок з проблеми адвокатури як об'єкту гендерного аналізу. Не применшуючи ролі та значущості розроблень українських правознавців з гендерної проблематики — Н. Болотіної, М. Буроменського, О. Дашковської, Л. Кормич, Т. Мельник, Н. Оніщенко, З. Ромовської, Г. Усеїнової та ін., все ж таки необхідно визнати, що проблема фемінізації адвокатури, висвітлення її в контексті гендерного аналізу недостатньо досліджена в юридичній науці. Усе вищенаведене зумовило вибір теми і мети дослідження, його наукову новизну і практичне значення.

Метою даної статті є здійснення гендерного аналізу адвокатури у контексті фемінізації, що зможе по-новому, в рамках проблеми забезпе-

чення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, розкрити сутність цього правового інституту.

Емансипація — звільнення від залежності, підпорядкованості, приниженості, гніту, забобонів; скасування обмежень, отримання самостійності, зрівняння в правах. Емансипація жінок — надання жінкам рівних прав із чоловіками в громадському, трудовому і сімейному житті [1]. Динаміка жіночої емансипації, що особливо є політикою в останні десятиріччя, потягла за собою масовий прихід жінок до професій, які раніше вважалися суто «чоловічими». Терміни ж більшості сучасних професій були сформовані в період домінуючого становища у них чоловіків. Однак не завжди примірка жінкою на себе «чоловічих» термінів (адвокат, директор та ін.) обґрунтовані. Це можна продемонструвати на прикладі терміна «адвокат».

Тривалий час адвокатура була справою лише чоловіків. Тому логічно, що термін «адвокат» — чоловічого роду. Проте із появою перших жінок-адвокатів у світі (кінець XIX — початок XX ст.) у законодавстві багатьох країн продовжували використовувати термін чоловічого роду «адвокат». Не виключенням є й країни пострадянського простору, зокрема, Росія та Україна. В цих країнах ще в 1917 р. відповідно до Декрету Тимчасового уряду, очолюваного О. Ф. Керенським, жінки отримали право займатися адвокатською діяльністю. Однак сам термін «адвокatesа» не був закріплений законодавчо. Більш того, до сьогодення жоден нормативний акт не містить цього терміну. І це при тому, що в сучасній Росії більш 1/3 адвокатів — жінки [2, с. 109]. У сучасній Україні жінки складають біля 70 відсотків адвокатського корпусу [3, с. 32].

У кожному словнику сучасної російської та української мов зустрічається термін «адвокат». Однак у більшості з них є відсутнім термін «адвокatesа». Приємним виключенням є російський тлумачний словник С. І. Ожегова та Н. Ю. Шведової. Згідно цьому словнику «Адвокат (муж.) — это юрист, которому поручается оказание юридической помощи гражданам и организациям, в том числе защита чьих-нибудь интересов в суде; защитник (жен.) — адвокatesса (разг.) и адвокатша (прост.)» [4].

Із даного визначення випливає, що адвокatesа — слово, що є похідним від терміну «адвокат», що утворено приєднанням суфікса «-ес». В російській та українській мовах це достатньо поширений прийом перекладу чоловічого терміну у жіночий. Як правило, даний новостворений «жіночий» термін отримує благородний прикрас, наприклад, баронеса або віконтеса. Ще один яскравий приклад — слово «принцеса», яке означає належність жінки до королівської крові. Даний прийом у словотворенні можна зустріти не лише в найменуванні титула, але і в професійній термінології (поетеса, стюардеса та ін.).

Звернемося до зарубіжного досвіду утворення жіночого найменування терміну «адвокат». Так, у французькій мові «адвокат» — слово чоловічого роду. В англійських словниках рід не визначено й розпізнається

за контекстом. І лише німецькі словники містять в собі термін «адвокатеса».

У сучасному українському та російському суспільствах термін «адвокатеса» є досить поширеним. Наприклад, будь-яка пошукова система в Інтернеті видасть не менше 8 тис. посилань на термін «адвокатеса» [2, с. 109]. Чи має цей термін отримати більшого поширення? Нам уявляється, що да. В аргументування цього можна привести деякі докази на користь терміну «адвокатеса». Українська та російська мова багаті та різноманітні. А притаманні переважно жінкам професійні якості (скрупульозність, більш суворе дотримання етичних правил, використання в роботі специфічних психологічних прийомів та ін.) наповнюють термін «адвокатеса» особливим смисловим навантаженням. Використання цього терміну лише збагатить українську та російську мови.

Щоправда, можна запропонувати й інші варіанти замість терміну «адвокатеса». У російському словнику синонімів можна знайти 2 терміни-синоніми щодо слова «адвокатесса»: 1) адвокатша та 2) адвокатица [5]. Вони визнаються як простонародні. Якщо не пропагандувати термін «адвокатеса», саме простонародні «адвокатша» та «адвокатица» можуть зайняти його місце.

Чому є доцільним вжиття вищезазначених термінів у законодавстві України? Відповідь є простою. Наявність в нашому суспільстві доволі великої кількості прізвищ, які не відмінюються, інколи приводить до досадних непорозумінь. Прізвища, що закінчуються на «-ко», «-ук», «-ан», «-ян», «-ц», не дозволяють визначити стать осіб. Написання в офіційних документах «адвокат» і прізвища з ініціалами інколи приводить до помилок при зверненні до носія прізвища, що не відмінюється. Вжиття ж терміна «адвокатеса» дозволить цього уникнути [2, с. 110].

Отже, термін «адвокат», який сьогодні застосовується у вітчизняному законодавстві, пов'язаний насамперед із тим, що історія адвокатури уходить в глибочинь віків і навряд чи сьогодні можливо точно встановити дату її появи в нашій цивілізації.

Протягом багатовікової історії людства образ адвокатів асоціювався виключно із чоловіками, тобто існувала маскулінізація адвокатури — переважання долі чоловіків-адвокатів, зростання їх ролі та впливу в адвокатурі. Починаючи із зародження адвокатури в стародавньому світі (від Стародавніх Греції та Риму) і до другої половини XIX ст. існувала чоловіча монополія на зайняття адвокатською професією. Тривалий час в адвокатурі домінували чоловіки і тому професія адвоката була чоловічою справою. Жінкам було заборонено займатися адвокатською діяльністю. Це було пов'язано із певними гендерними стереотипами, за якими жінки не сприймалися рівними із чоловіками, розглядалися як «слабка стать», а тому основним їх призначенням мало бути ведення домашнього господарства та виховування дітей. Отже, професія юрист-адвокат була виключно справою для чоловіків. Тому цілком логічним є те, що гендерний образ адвокатської професії спершу мав чоловічу спрямованість.

Ситуація почала змінюватися із фемінізацією суспільства, емансипацією жінок, коли вони почали активно завойовувати свої позиції у різних сферах життєдіяльності суспільства, зокрема, юридичній. Можна стверджувати, що образ «жінка-адвокат» є відносно новим. У світі почали з'являтися жінки-адвокати лише наприкінці XIX — на початку XX ст. Першою жінкою-адвокатом стала американка Арабелла Менсфілд (США, 1869). В нашій країні першою жінкою-адвокатом стала Катерина Абрамівна Флейшиць (Російська імперія, 1909). Проте тогочасне суспільство з настороженістю ставилося до жінок-адвокатів, не сприймаючи їх серйозно.

Жінкам знадобилося докласти багато зусиль для того, щоб сьогодні, в XXI ст. жінки нарівні з чоловіками можуть займатися адвокатською діяльністю, і це сприймається сучасним суспільством як звичайне явище, яке не викликає негативної реакції. Сьогодні у світі набуває поширення фемінізація адвокатури. Адвокатською діяльністю зараз займаються багато жінок в країнах із паритетною демократією. Існують країни, в яких жінок-адвокатів більше порівняно із чоловіками-адвокатами. Наприклад, в сучасній Росії відбувається процес фемінізації юридичної професії в цілому та адвокатури зокрема. Так, заступник міністра юстиції Росії О. Борисенка привела наступні статистичні дані: станом на 2013 р. жінки складають 80 % нотаріусів, 60 % адвокатів і 50 % суддів [6]. Фемінізація адвокатури охопила й сучасну Біларусь. Станом на 2013 р. в Біларусі нараховується близько 1500 адвокатів, серед яких жінки складають 61 % [7].

В Сполучених Штатах Америки — батьківщині «жіночої адвокатури» із кожним роком зростає кількість жінок-адвокатів. Якщо в 1950 р. частка представництва жінок в адвокатурі складала 3,5 % від усіх адвокатів, то в 1997 р. жінки вже складали п'яту частину всіх адвокатів [8]. В 2006 р. в США жінки складали більш третини від числа адвокатів, однак вони становили лише 5 % партнерів в юридичних фірмах [9]. В 2013 р. в США загальна кількість адвокатів становила приблизно 572 тис. Із них чоловіків — 66 %, жінок — 34 % [10].

На особливу увагу заслуговує Ізраїль. В цій країні найбільша кількість юристів на душу населення. Згідно із даними на 2010 р. в Ізраїлі нараховувався один адвокат на кожні 170 чоловік у порівнянні з одним адвокатом на кожні 295 чоловік в США і на кожні 580 в Німеччині. Ці дані, обнародовані фірмою BDI-COFACE, що складає бізнес-рейтинги. В 2010 р. кількість юристів в Ізраїлі зросла на 6,5 % у порівнянні з 2009 р., і в 2011 р. їх нараховувалося близько 45 тис. У доповіді BDI-COFACE також зазначається, що ізраїльські жінки-юристи складають 50 % (в міжнародному масштабі), й лише 25 % серед партнерів в юридичних фірмах. В Ізраїлі жінки очолюють лише 10 % юридичних фірм [11].

В країнах Євросоюзу також відбувається фемінізація юридичної професії, зокрема, зростає кількість жінок в адвокатурі. Так, у сучасній

Франції якщо в 2002 р. жінки складали 46 % від загальної кількості записаних до адвокатури, то в 2012 р. ця цифра зросла до 51,9 %. Звіт Національної ради адвокатських палат у Франції дає наступну інформацію: за статистичними даними, в сучасній Франції жінки приносять адвокатську присягу раніше 30 років. Середній же вік жінки-адвоката 40,4 років [12].

У Великобританії, згідно дослідженню, проведеному в 2013 р. міжнародною рекрутинговою компанією «Laurence Simons», 48 % адвокатів і 28 % партнерів юридичних фірм складають жінки [13]. Отже, у цій країні фактично половина адвокатів — представниці слабкої статі. Ще в 1960-ті роки ХХ ст. їх було всього 25 % [14].

Отже, фемінізація — це зростання ролі та впливу жінок у суспільстві [1]. Виходячи із цього визначення, фемінізація адвокатури — збільшення частки жінок-адвокатів, зростання їх ролі та впливу у адвокатурі. Проте так було не завжди. Протягом багатовікової історії чоловіки не уступали жінкам престижні і добре оплачувані види занять (зокрема, і юридичних), проте жінки задовольнялися тим, що було, і поступово освоювали ті професії, які раніше належали чоловікам. Проте як тільки жінкам стало дозволено приймати участь в адвокатурі (кінець ХІХ — ХХ ст.), ситуація змінилася. Чоловіки стали сприймати жінок як конкурентів і ставитися до них як до конкурентів. Водночас бажання жінок набутися соціального статусу та вести більш яскраве, у порівнянні з їх матерями, життя, зі своєї сторони, також сприяє збільшенню числа представниць «слабкої статі», які намагаються потрапити у професію адвоката.

Будні багатьох представників професії вже давно не нагадують класичний образ адвоката, який проводить дні в коридорах і залах палаців правосуддя, а вечори — за обдумуванням нових аргументів щодо судових баталій, які мають відбутися. Ритм життя великої кількості адвокатів не відрізняється від життя офісних клерків, які сидять майже увесь робочий час за клавіатурою комп'ютера і практично не стикаються із необхідністю бути присутнім на судових засіданнях. Очевидно, у цих відносно менш нервових умовах, в силу більшої гнучкості при убудовуванні в систему, великі адвокатські бюро віддають перевагу при взятті на відповідні посади саме жінкам, рівень зарплат яких, до того ж, все ще в середньому нижче чоловічих [12]. Дійсно, сьогодні вже нікого не здивує той факт, що жінка адвокат. А якщо подивитися із життєвої точки зору, то існує певна категорія справ, за якими громадяни вважають за краще звертатися все ж таки до жінок-адвокатів, оскільки вони, як правило, слухають більш уважно, більш м'які у поводженні та чуйні. Інтуїція, вміння зосередитись на деталях, щоб досконально проаналізувати всю ситуацію, креативність, комунікабельність, чуйність до проблем окремої людини — все це лише допомагає їм ставати професіоналами.

Між тим і сьогодні існують певні перешкоди, які жінки вимушені долати, роблячи кар'єру адвоката. Існуючі гендерні стереотипи є однією із важливих перешкод щодо професійної кар'єри жінки-адвоката.

У науковій літературі поняття «гендерні стереотипи» інтерпретується як узагальнені уявлення про норми поведінки в повсякденному житті чоловіка чи жінки, які формуються в культурі певного суспільства. Гендерні стереотипи — це шаблонне побутове уявлення про відмінності між чоловіками й жінками, приписи для чоловіків і жінок, як поводити себе згідно з відпрацьованими суспільством правилами для представників відповідної статі [15, с. 126].

І досі на жінку-адвоката деяка верства суспільства внаслідок гендерних стереотипів дивиться насамперед як на біологічну стать, а не як на соціальну стать. Біологічна стать жінок-адвокатів викликає певні емоції в суспільстві. Їх розглядають як представниць «слабкої статі», «прекрасної статі», яким в юридичному світі адвокатури, де переважають чоловіки, складно завойовувати домінуючі позиції. Можна привести такий приклад: старший партнер RULG-Ukrainian Legal Group Ірина Паліашвілі зазначає, що коли вона на початку 1990-х років була єдиною жінкою на переговорах із клієнтами в одній із юрфірм США, її просили принести кофе [6].

Трапляється, що чоловіки-клієнти скептично ставляться до адвокатів-жінок. Наприклад, кар'єра голови Ради адвокатів Англії і Уельса Маурі Макгован почалась із того, що потенційний клієнт — відомий рок-співак, що проходив по справі ДТП, — відмовився від її послуг. Він не бажав, щоб його представляла жінка [6].

В аргументування вищезазначеного можна привести й наступний приклад: ще на початку ХХ ст. в Російській імперії, коли вперше обговорювалося питання про допущення жінок до адвокатури, суспільство не могло уявити, в якому образі жінка буде виступати у суді. У зв'язку із цим варто привести погляди видатного юриста Анатолія Федоровича Коні, який був прихильником того, щоб жінки могли бути адвокатами. Варто привести деякі фрази із його статті: «О допущении женщин в адвокатуру», в яких він зі власним йому гумором пройшовся по аргументах супротивників жінок-адвокатів:

«Ведь в сущности, когда в обществе, а может быть не просто в обществе, а даже в какой-нибудь иногда очень высокой коллегии говорится о женской адвокатуре, то слушатели рисуют себе зал суда, скамью подсудимых, красивую даму с розой в петлице, которая пылает негодованием, говорит красивые слова, то захлебывается от слез, то мечет громы и молнии и влияет всем этим на судей»;

«Женщина будет иметь опасное, незримое влияние на судей, это — сирена, соблазнительница Ева, которая ничем не будет брезгать, чтобы повлиять на судью»;

«Наконец, делается указание на то, что английские судьи находят, что присутствие женщин в их среде их стесняет. Удивляюсь на английских судей, я о них держусь более высокого мнения. Каким образом отправление правосудия может быть стесняемо присутствием женщин? Разве это происходит в компании кутящих мужчин, где говорят непечат-

ные слова и рассказывают неприличные анекдоты, причем присутствие женщины, конечно, стесняет?» [16].

Як можна побачити, образ жінки-адвоката зводився не як до ділової жінки, а як до «гарної жінки із розою в петлиці», «спокусниці Єви». Існуючі тогочасні гендерні стереотипи ускладнювали жінкам-адвокатам можливість отримати довіру із боку суспільства.

Да й сьогодні, на початку ХХІ ст., проблема зовнішності жінки-адвоката, її іміджу значно впливає на її ділову репутацію. У зв'язку із цим варто привести приклад США. Те, як одягаються адвокати — представниці «прекрасної статі», що працюють в судах округу Резерфорд (штат Теннессі), вимусило одного із судів запропонувати своєрідний дресс-код. Захисники вищезгаданого округу скаржилися колегам і суддям, що деякі жінки-юристи з'являються в такому одязі, який шокує людей цієї професії, давно відомих своєю консервативністю, повідомляє USA Today [17].

За словами представників місцевої юридичної громади, деякі жінки-адвокати приходять до суду в занадто відкритих блузках, міні-юбках, сарафанах і спортивних майках. Відомий випадок, коли в м. Нешвілл жінка-юрист прийшла до храму Феміди в нарядній блузі та тренувальних штанах.

Ця справа дійшла до окружного судді Ройса Тейлора, який вже отримав низку скарг стосовно таких нарядів. Як наслідок він підготував повідомлення, що нагадувало жінкам-адвокатам про те, що вони не мають права приходити до суду у визивному одязі, оскільки їх «вид є відзеркаленням специфіки професії в цілому». Також Р. Тейлор відзначив, що в травні 2013 р. питання стало головним пунктом обговорення на засіданні місцевого комітету адвокатури і суддів.

Суддя запланував ввести деякі нововведення в окрузі Резерфорд щодо дресс-коду жінок-адвокатів. На його погляд, жінки-адвокати в суді мають носити жакет із рукавами нижче локтя, що цілком прийнятно і еквівалентно їх обов'язковій формі, та колготки. Відома історія, коли цей суддя звинуватив чоловіка-адвоката в неповазі до суду за те, що той явився в храм Феміди без піджака, і вимусив в якості покарання зробити пожертвування благодійній організації.

Більшість жінок-юристів згодні із таким рішенням судді Р. Тейлора: вони вважають, що оскільки чоловіки-адвокати одягаються згідно стандарту, то і жінки мають йому слідувати. Тим паче що виразити свою індивідуальність за допомогою одягу вони можуть не в залі суду, а в інших місцях [17].

Безумовно, і сьогодні, на початку ХХІ століття важливе значення для завоювання довіри жінки-адвоката в суспільстві має її дресс-код. Адже основна маса людей робить свою першу оцінку на основі зовнішніх даних адвоката. Іміджмейкери вважають, що класичний стиль завжди вказує на добрий смак. Жінка-адвокат має виглядати трохи консервативно, ніж чоловік, якщо бажає, щоб до неї ставилися як до справж-

нього професіонала. Вважається, що колір одягу жінки-адвоката має бути темно-синім, сірим та бежевим. Деякі спеціалісти по іміджу радять жінці-адвокату незалежно від її сімейного стану носити обручку. Серед прикрас допускається тонкий золотий ланцюжок, нитка штучної перлини, невеликі броші, кліпси «під перлину». Жінці-адвокату як діловій жінці не рекомендується носити туфлі на високій каблучці. Доречним буде середній, стійкий каблук. Важливим для жінки-адвоката є макіяж, який не має бути надмірним, задирливим. Не слід забувати й про зачіску. Жінці-адвокату не слід робити складних зачісок. Іміджмейкери рекомендують носити діловій жінці волосся середньої довжини [18]. Безумовно, важливе значення в створенні позитивного іміджу жінки-адвоката має її зовнішність, зачіска, одяг і макіяж.

Якщо говорити про гендерні відносини, що формуються у світі адвокатури, варто звернути увагу й на інші перешкоди, які ускладнюють жінкам-адвокатам просуватися у професійній кар'єрі у діловому світі.

Згідно першої гіпотези, висунутої Дж. Маршалом при аналізі становища жінки у діловому світі, жінки тут — прибульці, «істоти з іншої планети», які не вписуються в жорстоку чоловічу середу. Проте подальші дослідження продемонстрували неспроможність даної гіпотези: останнім часом жінки цілком успішно конкурують із чоловіками і навіть витісняють їх із керівних посад. Зокрема, встановлено, що чоловіки краще працюють на нижчому рівні управління (де потребуються технічні знання та уміння), а жінки — на середньому, де потребується уміння ладити із людьми [19, с. 293].

Велике поширення отримала друга гіпотеза (Пауел, Баттерфілд) — «скляної стелі», під якою мається на увазі невидима, але реальна перешкода, на яку наштовхується жінка-лідер, коли намагається досягти верхівки успіху. Для чоловіків такої перешкоди не існує. Оскільки вона невидима, із нею складно боротися. Як з'ясувалося в дослідженнях, цей феномен дійсно існує. В реальних умовах ділові жінки зіштовхуються із великими перешкодами для службового росту, ніж чоловіки (Бартол, Мартін).

Третя гіпотеза належить Г. Штайнсу та йменується теорією «зіркової хвороби». Під «зірковою хворобою» розуміється явище, коли ділові жінки схильні вважати ситуацію із жіночим лідерством сприятливою і не допомагають іншим претенденткам. Таке жорстоке ставлення до представників своєї статі зараз називають також «реверсивним гендерним стереотипом»: всупереч сподіванням упередження проти жінок демонструють не чоловіки, а жінки [19, с. 294].

Отже, незважаючи на те, що в умовах гендерних перетворень професія адвоката приваблює багато жінок, як в зарубіжних країнах, так й в Україні, проте й досі існують проблеми на шляху фемінізації цієї професії.

Основні проблеми, з якими зіштовхуються багато сучасних жінок-адвокатів — це, по-перше, нерівність в отриманні зарплати: чоловіки-адво-

кати більше заробляють, аніж жінки-адвокати. Наприклад, в США за одну і ту ж роботу жінки отримують менше, ніж чоловіки. Так, згідно із звітом Бюро перепису населення США за 2007 р. жінки в юридичній сфері заробили лише приблизно 51 % від розміру чоловічих зарплат у даній галузі. Жінки-адвокати заробили в середньому 93.600 USD або приблизно 78 % від середнього заробітку чоловіків в 120.400 USD [20]. У Великобританії жінки-юристи отримують за свою працю оплату, що становить 68 % від грошових коштів, що виплачуються чоловікам-юристам, і, в середньому, половину їх бонусної винагороди [21]. По-друге, складність поєднання сімейних обов'язків із професією адвоката, що ускладнює жінці просування по кар'єрній сходах і, по-третє, в суспільстві й досі існує переконання про те, що кращий адвокат — це чоловік, аніж жінка. Ці застарілі гендерні стереотипи, які зберігаються у більшості країн світу, є основним гальмом на шляху фемінізації адвокатури. Тому сьогодні слід розвивати правову культуру у сфері гендеру, долаючи гендерні стереотипи. Безумовно, жінки-адвокати на початку III тисячоліття є емансипованими, які за рівнем юридичної освіти та навиками юридичної практики ні в чому не поступаються чоловікам-адвокатам.

Таким чином, фемінізація адвокатури — це вже не майбутнє, а сьогоднішнє, і в цьому процесі вже залучені багато жінок-юристів із різних континентів та різних народів, незалежно від кольору шкіри, національності, віросповідання тощо. Безумовно, адвокатура має розвиватися на принципі гендерного паритету. Жінки-адвокати та чоловіки-адвокати повинні мати не лише рівні права, а й рівні можливості щодо реалізації себе у цьому напрямку юридичної діяльності. Це основне завдання на початку XXI ст., яке має бути реалізовано в усіх країнах світу, які обрали шлях на побудову паритетної демократії.

Л і т е р а т у р а

1. Яценко Н. Е. Толковый словарь обществоведческих терминов [Электронный ресурс] / Н. Е. Яценко. — М., 1999. — Режим доступа: www.slovarnik.ru/html-tsot/6/6mansipasi8.html.
2. Мельниченко Р. Г. Адвокат или адвокатесса / Р. Г. Мельниченко, Я. Ю. Галишников // Адвокат. — 2005. — № 4. — С. 109—110.
3. Наша Спілка. — 2009. — № 2. — С. 31—34.
4. Толковый словарь [Электронный ресурс] / под ред. С. И. Ожегова и Н. Ю. Шведовой. — Режим доступа: poiskslov.com/word/адвокат.
5. Тришин В. Н. Словарь синонимов [Электронный ресурс] / В. Н. Тришин. — М.: ASIS, 2013. — Режим доступа: dic.academic.ru/dic.nsf/dic-synonyms.
6. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: zakon.ru/discussions/za-zhizn-zhenshinayurist-zarabatyvaet/
7. Мартинович И. История адвокатуры [Электронный ресурс] / И. Мартинович. — Режим доступа: www.rka.by/ru/content/история-адвокатуры/
8. Харрисон С. От домашнего очага к государственному управлению: роли женщины в американском обществе [Электронный ресурс] / С. Харрисон. — Режим доступа: www.infousa.ru/society/kitch.htm/

9. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: lenta.ru/news/2006/03/08/woman/
10. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: russian-bazaar.com/ru/content/2340.htm/
11. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.jewish.ru/news/israel/2011/05/news994296041.ph/
12. Литвинский Д. Три источника расширения французской адвокатуры [Электронный ресурс] / Д. Литвинский. — Режим доступа: pravo.ru/review/face/view/67735/
13. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: polped.com/?cnt=31@ns=1@sector=3/
14. Сеница Н. Британия — страна победившего феминизма [Электронный ресурс] / Н. Сеница. — Режим доступа: lady.pravda.ru/articles/entertain/woman/15-10-2012/9171-fem/
15. Аніщук Н. В. Основы гендерного права України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Н. В. Аніщук. — О. : Фенікс, 2013. — 208 с.
16. [Электронный ресурс] — Режим доступа: zakon.ru/blogs/
17. Закон и бизнес. — 2013. — № 25 (1115) [Электронный ресурс] — Режим доступа: [zib.com.ua/ru/pda/27145.html /](http://zib.com.ua/ru/pda/27145.html/)
18. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: studentu-vuza.ru/literatura/advocatskaya-deyatelnost-i-advoc.
19. Бендас Т. В. Гендерная психология : учеб. пособие / Т. В. Бендас. — СПб. : Питер, 2007. — 431 с.
20. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: fin-lawyer.ru/2008/zarplaty-zhenshhin-yuristov-v-ssha/
21. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: polped.com/?cnt=31@ns=1@sector=3/

А н о т а ц і я

Аніщук Н. В. Фемінізація адвокатури: гендерний аналіз. — Стаття.

Стаття присвячена розгляду фемінізації адвокатури. Гендерний аналіз, застосований в процесі дослідження, надає можливість по-новому, в рамках проблеми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, розкрити сутність цього правового інституту.

Ключові слова: фемінізація адвокатури, гендерний аналіз, рівноправ'я жінок і чоловіків, емансипація жінок.

А н н о т а ц и я

Анищук Н. В. Феминизация адвокатуры: гендерный анализ. — Статья.

Статья посвящена рассмотрению феминизации адвокатуры. Гендерный анализ, использованный в процессе исследования, дает возможность по-новому, в рамках проблемы обеспечения равных прав и возможностей женщин и мужчин, раскрыть сущность этого правового института.

Ключевые слова: феминизация адвокатуры, гендерный анализ, равноправие женщин и мужчин, эмансипация женщин.

S u m m a r y

Anishchuk N. V. Feminization of the advocacy: a gender analysis. — Article.

Article is devoted to the feminization of the advocacy. Gender analysis used in the research process, enables a new way, in the problem of ensuring equal rights and opportunities for women and men, raskryt nature of this legal institution.

Keywords: feminization of advocacy, gender analysis, women's equality and men, women's emancipation.